

ارزیابی تربیت جنسی خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز

چالش ها و راهکارها

آزاده شیبانیان

معاون آموزشی مجتمع علوی شیراز

Azadeh.sheibanian@yahoo.com

چکیده:

پژوهش حاضر به ارزیابی تربیت جنسی خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز پرداخته است. روش پژوهش توصیفی - پیمایشی و جامعه آماری نیز، شامل کلیه خانواده های کودکان دوره پیش دبستانی شهر شیراز در سال ۹۷ بوده است. به منظور نمونه گیری، پس از گردآوری آماری نمونه، تعداد ۴۳۰ خانواده از شهر شیراز با بهره گیری از روش نمونه گیری خوشه ای و طبقه ای تصادفی انتخاب شده اند. ابزار اندازه گیری، پرسشنامه ۴۸ سوالی محقق ساخته بر اساس الگوی کرکлер (۲۰۰۰) بوده است. به منظور تجزیه تحلیل داده های آماری از شاخص های آمار توصیفی و آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. نتایج بیانگر آن است که میانگین میزان توجه خانواده های کودکان پیش دبستانی به حیطة آگاهی جنسی در تربیت جنسی فرزندان، پایین تر از حد متوسط بوده، و میانگین میزان توجه خانواده ها به حیطة اخلاق جنسی در تربیت جنسی و شکل گیری هویت جنسی فرزندان، پایین تر از حد متوسط بود. همچنین میانگین توجه خانواده ها به حیطة آینده جنسی در تربیت جنسی فرزندان پایین تر از سطح متوسط بوده است.

کلید واژه: تربیت جنسی، خانواده، کودک

مقدمه:

موضوع تربیت جنسی کودکان در اوان تحصیل از دوران پیش دبستانی از دغدغه های اصلی و مهم والدین و مربیان است. در موارد بسیاری مشاهده شده که رفتار غلط مربیان و والدین در این زمینه، تبعات جبران ناپذیری را بر روح و ذهن کودکان باقی گذاشته است به گونه ای که آثار آن در سنین بزرگسالی هم وجود داشته است. متأسفانه برخی از والدین و مربیان، نسبت به این امر دچار نوعی کج بینی هستند و این موضوع همچون تابویی می دانند که نباید به آن نزدیک شد. همین نگرش موجب بروز مشکلات فراوانی می شود که در برهه ای از زمان می توان به سادگی آنرا حل کرد. آنچه مهم است اینکه والدین و مربیان نسبت به تربیت جنسی کودکان توجه ویژه ای داشته باشند و راهکارهای مناسب را در این مسیر به کار گیرند. لازمه این امر، داشتن اطلاعات علمی و تجربی در این زمینه است. بهره گیری از اصول تربیت اسلامی و توجه به راهکارها و اصولی که در این زمینه از سوی کارشناسان ارائه می شود، در اغلب موارد، راه گشاست. به این شرط که نگرش والدین و مربیان، نگرشی آگاهانه باشد. آنچه مسلم و طبیعی به نظر می رسد این است که اغلب کودکان در سنین ۳ تا ۵ سالگی، کنجکاوی های بسیاری را در ارتباط با فیزیک و آناتومی بدن خویش دارند. همین امر موجب می شود تا به بازیهای مثل دکتر بازی، علاقه نشان دهند یا در ارتباط با تفاوتهایشان با جنس مخالف، از خود کنجکاوی نشان دهند و پرسش هایی را مطرح کنند. آنچه مهم است اینکه اولاً، والدین و مربیان بدانند که این رفتارها در کودکان، به هیچ عنوان جنبه جنسی ندارد و خطری در این زمینه برای بچه ها وجود ندارد. در واقع کودکانی که در شرایط طبیعی و با حفظ صیانت محیط تربیتی، در فضایی مناسب و شایسته بزرگ می شوند، در سنین کودکی با مشکلات جنسی روبرو نمی شوند و سوالات مکرر بچه ها در این زمینه را نباید به وجود تمایلات جنسی در آنها نسبت داد.

بنابراین وقتی والدین و مربیان باور کردند که سخن در تمایل جنسی در کودکان در میان نیست، رفتارهای بچه ها در زمینه کشف خودشان و جنس مخالفشان، غیرعادی و بی ادبانه به نظر نمی رسد. اما مهم است که این رفتارهای کودکان تحت نظر بزرگترها باشد. یعنی والدین و مربیان باید دقت داشته باشند که کنجکاوی بچه ها در این زمینه به حد و مرز خاصی ختم شود و ادامه پیدا نکند. می توان همواره بچه ها را تحت نظارت مستقیم و غیر مستقیم داشت و یا حواس آنها را پرت کرد. مسئله مهم دیگری که در این زمینه وجود دارد، به نحوه عکس العمل مربیان و خصوصاً والدین در زمینه های جنسی مربوط می شود. مثلاً ممکن است کودکی با همان تصورات دنیای کودکان خود از سخنان هم بازی خود در زمینه های جنسی صحبتی را با مادرش داشته باشد. در چنین مواردی برخی از مادران برخورد سلبی و چکشی با کودکان دارند و با جدیت هر چه تمام تر، آنها را دعوا می کنند و حرفهایشان را به دور از ادب و نزاکت می خوانند و از آنها می خواهند که هرگز در این باره صحبتی نکنند و اگر کردند، تنبیه خواهند شد. از طرف دیگر یک مادر می تواند با حالتی کاملاً عادی، به سخنان کودکش گوش کند و با لحنی دوستانه و آرام، او را راهنمایی کند و وجود تفاوت میان دو جنس را کتمان نکند و آنرا امری طبیعی و خدادادی معرفی کند اما در نهایت از کودکش بخواهد که در این زمینه کمتر کنجکاوی کند. مطمئناً چنین کودکی بیش از سایرین این فرصت را دارد که اگر در هر مقطعی از زمان با مشکل یا مسئله ای روبرو شد، بتواند به راحتی موضوع را مادرش مطرح کند و از او راهنمایی بخواهد. مطمئناً می توان با تجدید نظر در برخی از رفتارهای ساده و دم دستی، تاثیرات عمیق و مثبتی را در کودکان بر جای گذاشت.

مفهوم جنسیت

دو جنس زن و مرد در سطح مسائل زیستی، فیزیولوژیک و روان شناختی دارای تفاوت‌های بارزی هستند که باعث شده است آن دو کامل کننده‌ی یکدیگر باشند. این واقعیت مسلم است که هر کدام از زن و مرد بدون وجود دیگری، نمی‌تواند نسل و بقاء زندگی اجتماعی را تداوم بخشد. زیست شناسان، معتقدند که این دو جنس، دارای تفاوت‌های بنیادینی هستند. این تفاوت‌ها در وهله‌ی اول، «ارثی» است نه «محیطی». آنها عقیده دارند که سلول‌های بدن زنان، با سلول‌های بدن مردان، متفاوت اند. این تفاوت‌های جنسیتی به دلیل وجود هورمون‌های جنسی متفاوتی است که در دختر و پسر وجود دارد (آندروژن در پسر و استروژن در دختر). (۲) در زمان بلوغ افراد، این هورمون‌های جنسی، فعالیت مضاعفی دارند که باعث به وجود آمدن ویژگی‌های جنسی ثانویه در مردان و زنان می‌شود. در مردان، ترشح تستسترون باعث رشد اندام‌های تناسلی، تغییر شکل بدن، پهن شدن شانه‌ها و رشد قفسه‌ی سینه، تغییر در رویش مو در سر و بدن، رشد حنجره و تارهای صوتی و بم شدن صدا و افزایش میل جنسی و... است. در زنان، هورمون‌های استروژن و پروژسترون علاوه بر ایجاد ویژگی‌های جنسی ثانوی، باعث آمادگی رحم برای بارداری می‌شود و دوره‌ی ماهانه جنسی را تنظیم می‌کند. استروژن‌ها ویژگی‌های جنسی ثانوی خاصی را در زنان ایجاد می‌کنند که عبارت اند از: رشد سینه‌ها و لگن و رحم و ذخیره‌ی چربی در نواحی مختلف بدن و... نیم کره‌های مخ نیز در ایجاد تفاوت‌های جنسیتی، تأثیر دارند. علم زیست شناسی، ثابت کرده است که سلول‌های برخی از بخش‌های هیپوتالاموس در زن، درشت‌تر از سلول‌های همان بخش‌ها در مرد است و وضع ارتباط موزونی این بخش در زن و مرد نیز متفاوت است (صابری، ۱۳۷۸).

غریزه جنسی

یکی از غریزه‌های بسیار قوی در وجود هر انسانی، غریزه جنسی است. این غریزه باید از راه صحیح ارضا گردد چون اگر از راه صحیح منحرف شود، به ابعاد دیگر زندگی انسان آسیب خواهد رساند. به همین دلیل، شناخت ویژگی‌های مؤثر مرد و زن در غریزه جنسی در مرحله‌ی اول و کسب مهارت‌های لازم برای برقراری ارتباط جنسی صحیح در مرحله‌ی بعد، بسیار اهمیت دارد (صابری، ۱۳۷۸).

مفهوم تربیت جنسی

تعریف مناسبی که می‌توان از تربیت جنسی ارائه کرده اند این گونه است: «فرد در دوره‌های رشد کودکی، نوجوانی و جوانی به گونه‌ای پرورده شود و آموزش ببیند که با جنسیت خود آشنا گردد و آن‌ها را بپذیرد؛ قدر دان وجود خویش باشد و به آن افتخار کند؛ نقش مذکر یا مؤنث بودن از لحاظ اجتماعی را یاد بگیرد؛ و احکام و آداب دینی در ارتباط با مسائل جنسی مربوط به خود و روابط با همجنس و جنس مخالف را فرا گیرد؛ آمادگی روانی برای ازدواج و تشکیل خانواده را پیدا کند؛ با مسائل مربوط به زندگی خانوادگی و روابط با همسر آشنا گردد و در سایه‌ی آن، به آرامش برسد به گونه‌ای توانمند شود که عواطف و فعالیت‌های جنسی خویش را در جهت قرب الی الله و جلب خشنودی خداوند، به کار گیرد (صابری، ۱۳۷۸).

اهداف تربیت جنسی

هر عملی دارای اهدافی است. تربیت جنسی نیز به عنوان زیر شاخه ای از تعلیم و تربیت باید هدفی را دنبال کند. هدف نهایی از تربیت جنسی قرب الی الله و رسیدن به کمال مطلق و خشنودی خداوند است. به همین دلیل، باید تربیت جنسی در همین راستا دارای مبانی، اصول و روش‌ها و عملکردهایی باشد که خداوند متعال از یک انسان انتظار دارد. هر انسانی، با توجه به شرایط محیطی، اجتماعی، اقتصادی و خانوادگی، فعالیت‌ها و استعدادهایش را به گونه ای تنظیم می‌کند که خود را به این هدف عالی نزدیک‌تر کند. اما برای رسیدن به این هدف می‌توان اهداف واسطه ای دیگر نیز در نظر گرفت. (رحمانی، ۱۳۸۷)

به وجود آوردن شرایط مناسب برای رشد سالم جنسی

یکی از اهداف مهم تربیت جنسی این است که رشد جنسی کودکان، در شرایطی سالم و طبیعی و به دور از هرگونه نارسائی‌ها، بلوغ زودرس و سایر انحرافات جنسی انجام گیرد. کودک باید همواره در شرایطی آرام و بدون استرس و اضطراب و مشغولیت‌های جنسی مراحل رشد خود را سپری کند تا بتواند در سنین نوجوانی رشدی مطلوب و طبیعی داشته باشد. اگر کودک در سنین خردسالی نتواند رشد جنسی قابل قبولی داشته باشد، انحرافات جنسی خود را به دوره‌ی نوجوانی و سپس به دوره‌ی جوانی و بزرگسالی خواهد رساند. او در بزرگسالی نمی‌تواند نقش پدر و مادری خود را به خوبی ایفا کند و مسلماً خانواده ای نامطلوب خواهد داشت (حسن زاده، ۱۳۸۳).

شناخت و انتظار درست از هویت جنسی

تربیت صحیح جنسی، باعث به وجود آمدن آگاهی صحیح و داشتن توقعات بجا از هویت جنسی کودکان است. این آگاهی صحیح می‌تواند با توانایی‌های جنسی مطابقت کامل داشته باشد. این هدف باید در دوره‌ی کودکی و نوجوانی بر آورده شود، تا فرد در سنین بزرگسالی بتواند مسئولیت‌های خود را مناسب با جنسیتش انجام دهد (رحمانی، ۱۳۸۷).

ارضای صحیح و به‌هنگار غریزه‌ی جنسی

از اهداف مهم تربیت جنسی، این است که زنان و مردان بتوانند خود را به‌طور صحیح و بدون استفاده از روش‌های ناسالم ارضا کنند. ارضای صحیح در دین اسلام، اهمیت فراوانی دارد و به این امر به عنوان امری مطلوب و پسندیده توجه شده است. از این دیدگاه، ارضای صحیح از طریق پیوند مقدس ازدواج صورت خواهد گرفت و مرد و زن با ازدواج می‌توانند نیازهای جنسی خود را برطرف کنند (حسن زاده، ۱۳۸۳).

پیشگیری از انحرافات جنسی و ایجاد زمینه پاک دامنی در جامعه

هدف مهم دیگر تربیت جنسی، جلوگیری از انحراف افراد جامعه و حفظ آنان از فساد و آلودگی‌های جنسی است. این هدف می‌تواند جمله‌ی معروف «پیشگیری، بهتر از درمان است» برای ما تداعی کند. در مان افرادی که به بیماری‌های جنسی دچار

شده اند بسیار مشکل و زمان بر و پرهزینه است. امام حسن عسکری می‌فرماید: «برگرداندن معتاد از عادتش، مانند معجزه است» (رحمانی، ۱۳۸۷).

آماده ساختن دختر و پسر برای زندگی سالم خانوادگی

تربیت جنسی صحیح کودکان باعث می‌شود که غریزه‌ی جنسی آنان در سنین بزرگسالی به درستی اداره شود و آنان در بزرگسالی با ازدواجی صحیح و پیوندی عمیق بتوانند خانواده‌ی سالم و در نتیجه جامعه‌ی ای سالم و به دور از فساد اخلاقی داشته باشند. از طرف دیگر، تربیت جنسی که بر پایه‌ی اصول صحیح استوار است باعث می‌شود که زوجین نیازهای جنسی یکدیگر را درک کنند و بتوانند با ایفای صحیح نقش خود در این ارتباط، باعث تحکیم هر چه بیشتر خانواده و جلوگیری از تزلزل پیوند خانوادگی شدند. در دنیای کنونی که شاهد پیشرفت سریع علم و فناوری و تبادل سریع اطلاعات و ارتباطات جهانی هستیم، تربیت مسأله‌ی ای است که همواره مورد بحث و بررسی روانشناسان و دانشمندان علوم تربیتی می‌باشد. با گسترش و تخصصی شدن علوم، لزوم تحقیق درباره‌ی تربیت نیز باید در شاخه‌ها و زمینه‌های بیشتری دنبال شود یکی از زمینه‌های تربیتی، تربیت جنسی کودکان است. در دنیایی که از لحاظ علمی در حال پیشرفت و از لحاظ روحی و روانی در حال تحولات بسیار زیادی است نباید از تربیت جنسی کودکان غفلت ورزید. برخی فقط به فکر پیشرفت درسی کودکان خود هستند و نمی‌دانند که کودکان علاوه بر تحصیل به آموزش جنسی نیز نیاز دارند. بنابراین خانواده به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای تربیتی موظف است مسئولیت مهم تربیت فرزندان را به عهده گیرد. در این جا مختصری از نقش خانواده در تربیت فرزندان صحبت به میان می‌آوریم (حسن زاده، ۱۳۸۳).

نقش خانواده در تربیت کودکان

اولین و کوچک‌ترین و در عین حال مهم‌ترین نهاد تربیتی خانواده است. در این نهاد است که کودک آداب معاشرت، و قوانین زندگی اجتماعی، مهارت‌های زندگی و سنت را می‌آموزد. در این میان والدین به عنوان نخستین آموزگاران زندگی باید در آموزش مسائل تربیتی و از جمله مسائل جنسی به کودکان دقت لازم را بنمایند. اغلب خانواده‌ها تصور می‌کنند که آموزش جنسی به کودکان مسأله‌ی ای است که کودک به مرور زمان، خود می‌آموزد ولی این تصور غلطی است. خانواده‌ها باید در این زمینه مطالعات کافی را انجام دهند و با مراجعه به مراکز مشاوره و نهادهای تربیتی معلومات خود را بالاتر برند. روابط بین اعضاء خانواده و از همه مهم‌تر رابطه‌ی سالم و صحیح بین پدر و مادر می‌تواند در اولین مرحله کمک شایانی به تربیت کودکان کند. پدر و مادر باید محیط خانه را به محیطی سالم و امن و محیطی پر از دوستی، محبت، عشق و احترام متقابل به یکدیگر تبدیل کنند تا کودکان نیز از آنان زندگی کردن را بیاموزند. والدین باید به این نکته توجه کنند که کودکان در آینده رفتارهای پدر و مادر خود را تقلید خواهند کرد بنابراین آنان مانند معلمی مهربان باید کودکان را برای زندگی پرورش دهند. به همین دلیل وجود رابطه‌ی سالم و فعال بین والدین، به انجام رساندن صحیح وظایف اجتماعی و آگاه بودن به شیوه‌های صحیح تربیتی و آموزش مهارت‌های زندگی، می‌تواند والدین را در تربیت صحیح کودکان کمک رسانند. والدین باید بتوانند در مسائل تربیتی به کودکان خود مشاوره دهند، تا کودکان در نتیجه‌ی عدم آگاهی والدین به تصمیمات شتاب زده دست نزنند، ما در این مختصر به نکاتی در باره‌ی خانواده و نقش آن در تربیت کودکان می‌پردازیم (بربریان، ۱۳۸۴).

کمبود محبت

مسأله ای که در این مبحث توجه انسان را به خود جلب می‌کند، این است که کمبود محبت در مردان نسبت به زنان بیشتر است. شاید بتوان علت آن را در این باور اشتباه یافت که والدین فکر می‌کنند دختران فقط نیاز به محبت دارند و باید با پسران با جدیت برخورد کرد و تا بتوانند در آینده در برابر مشکلات شانه خالی نکنند. پسرانی که می‌بینند مادرشان فقط به خواهرشان توجه می‌کند و به وضع دخترشان رسیدگی می‌کند ولی توجه خاصی به پسرشان نمی‌کند، در خود احساس تنفر می‌کنند و در آینده نیز در برخورد با جنس مخالف از اعتماد به نفس کافی برخوردار نخواهد بود؛ لذا ممکن است به طرف رفتارهای انحرافی بروند و با روش‌های غلط این کمبود را جبران کنند. برخی در تنهایی و انزوا فرو می‌روند و ممکن است با خود ارضائی به فکر رفع این کمبود برآیند و گاهی نیز به مازوخیسم و سادیسم روی آورند. امام باقر، برای جلوگیری از پیامدهای ناگوار کمبود محبت و اینکه فرزندان در آینده، بتواند عقده‌ی حقارت را از خود دور کنند و عکس‌العمل محیطی از خود نشان دهند می‌فرماید: «به خدا سوگند، من در ارتباط با بعضی از فرزندانم، شخصیت او را می‌سازم، او را روی زانوی خود می‌نشانم و بسیار به او محبت می‌کنم (زنجانی، ۱۳۷۹).

استبداد و سلطه‌گری والدین

متأسفانه در جامعه‌ی ما، شاهد والدینی هستیم که تمایل دارند فرزندانشان را تمام وقت زیر نظر بگیرند و همه‌ی رفت و آمدهای آنان را کنترل کنند (Schickedanz, ۲۰۰۱). آنان به تصور اینکه فرزندانشان از درک و شعور بالایی برخوردار نیستند و نمی‌توانند در جامعه، از عهده‌ی وظایف محوله‌ی خود به نحو احسن برآیند، دائماً مراقب رفتارهای آنان بوده و اجازه‌ی هیچ گونه ابتکار عملی را به آنان نمی‌دهند.

تحقیر

از عواملی که منجر به انحرافات جنسی می‌شود تحقیر فرزندان است. پسری که دائماً از طرف والدین سرکوفت می‌شود، بی‌کفایت و بی‌عرضه خوانده می‌شود و به او گفته می‌شود که لیاقت مرد بودن را ندارند، رشد او با اختلال همراه خواهد بود. در آینده نیز چنین فرزندان، در برقراری ارتباط با جنس مخالف، با مشکلات زیادی رو به رو خواهد شد. افرادی که در دوران کودکی خود، دچار مشکلات پیچیده‌ی ای شده‌اند و در خود احساس حقارت شدید کرده‌اند، در بزرگسالی افرادی مبتلا به انحرافات جنسی خواهند بود. آنها درک صحیحی از زندگی جنسی و عاطفی خود نخواهد داشت (Bhuiya, 2000).

مدرسه

مدرسه همان طوری که می‌تواند محیطی برای آموزش و تربیت صحیح کودکان باشد، می‌تواند به محیطی ناسالم و مخرب برای کودکان تبدیل شود. اگر ارزش‌های تعریف شده در خانه با ارزش‌های تعریف شده در مدرسه هماهنگی لازم را نداشته باشند (Kyalem, 1996). کودکان دچار سردرگمی و تضاد ارزشی می‌شوند و زمینه‌ی انحطاط اخلاقی فراهم می‌شود. مثلاً معلمی

که حجاب خود را به طور کامل حفظ نمی‌کند، نمی‌تواند دانش آموزان خود را به حجاب توصیه کند. چون شاگردان، از رفتارهای معلم خود الگو برداری می‌کنند باید رفتار و گفتار آنها نیز شایسته و مطابق با اصول شریعت باشد.

همسالان و دوستان

کودکان به علت عدم آگاهی به مشخصات دوست واقعی اغلب دوستانی اتفاقی برای خود می‌گزینند. این وظیفه‌ی خطیر والدین است که کودکان را به سوی دوستان سالم راهنمایی کنند. کودکان از هفت سالگی، تحت تأثیر همسالان و دوستان خود واقع می‌شوند. هر چه سن کودکان بالاتر می‌رود و به نوجوانی و جوانی نزدیک‌تر می‌شوند، این تأثیر پذیری نیز به مراتب بیشتر می‌شود. (1995, Millan). آن جا که، دوستی در دوران کودکی در سال‌های نوجوانی و جوانی نیز ادامه می‌یابد، والدین باید، دقت نمایند که کودکان خود را در چه محیط‌هایی و با چه افرادی آشنا می‌کنند. گاهی اوقات کودکان به علت سهل انگاری والدین با کودکانی ارتباط برقرار می‌کنند که آنها را با انواع عکس‌های مستهجن و زننده و اطلاعات جنسی آشنا می‌کنند (1992, Russell).

رسانه های ارتباط جمعی

رسانه های ارتباط جمعی باعث شده اند که جهان کنونی به دهکده ای کوچک تبدیل شود که اخبار و اطلاعات در کمترین زمان ممکن به دورترین نقاط جهان مخابره شوند. وسایلی چون : تلویزیون، رادیو، ویدئو، ماهواره، اینترنت و ... ارتباط با سایر نقاط جهان را آسان کرده اند. وسایلی چون ماهواره و اینترنت علاوه بر اطلاعات و کاربردهای مفید، انحرافات را نیز به همراه داشته اند، افزایش روز افزون کاربران اینترنتی، باعث گسترش شبکه های رایانه ای با محتویات فساد برانگیز شده است (1991.Cooney).

شیوه های تربیت جنسی کودکان

آموزش جنسیت و نقش جنسی و پرورش هویت جنسی

خصوصیات زیستی، شناختی، عاطفی و اجتماعی دو جنس دختر و پسر و توجه به تفاوت‌های آن دو جنس، هویت جنسی نامیده می‌شود. شکل دهی هویت فرزندان به عواملی بستگی دارد، مانند: نگرش والدین در مورد دختر و پسر، فرهنگ‌های جامعه‌ی آنان و عوامل زیستی، روانی، عاطفی و اجتماعی. در این مورد توجه به نکاتی شایان ذکر است: یک: رفتار و گفتار والدین باید به گونه ای باشد که ثابت کند که هیچ جنسیتی، بر دیگری برتری ندارد و هر دوی آنها برای پدر و مادر ارزش دارند. آنها باید به فرزندان خود اعتماد دهند که هر جنسیتی قابلیت‌ها و شایستگی‌های خود را دارد. والدین باید از تبعیض جنسیتی بین دختر و پسر پرهیز کنند و به آنها آموزش دهند که هر جنسیتی دارای ارزش خاص خود است پدر و مادر باید بتوانند هویت جنسی فرزندان را به آنها تعلیم دهند تا فرزندان در آینده، انسان‌هایی کامل و با اعتماد به نفس باشند و نقش پدری و مادری را به خوبی ایفا کنند (Bee, 1998).

پیشگیری از زمینه های تحریک جنسی

غریزه ی جنسی از زمان تولد، در نهاد هر انسانی نهفته است نباید تصور کرد که کودکان تا زمان بلوغ، از رفتارهای جنسی، تأثیر نمی پذیرند، کودکان نیز غریزه ی جنسی را در وجود خود احساس می کنند. بنابراین کودکان نیز تحریک می شوند و حتی دانشمندان معتقدند، به «ارگاسم (اوج لذت جنسی)» هم می رسند. ارگاسم، در کودکان نیز به وجود می آید و به لذت نیز ختم می شود (Vander, 1997). البته انزال در کودکان رخ نمی دهد. کودکان نیز مکانیسم نعوظ و ارگاسمی شبیه بزرگسالان دارند. بچه ها نیز امکان نزدیکی دارند. اما معمولاً در این عمل مهارتی ندارند و نعوظ هایشان پایدار نمی ماند. گفتیم که میل جنسی از زمان تولد در کودکان نهفته است، اما کودکان از هدف و مقصد آن بی اطلاعند و تا زمان بلوغ نمایان و سازمان یافته می شود. در ابتدا غریزه جنسی در کودکان، عمل جنسی یا لذت جنسی را به دنبال ندارد و باید مرحله ی رشد و تحول خود را طی کند تا در زمان بلوغ به رشد کامل خود برسد اما اگر این غریزه پیش از موعد تحریک شود، باعث می شود که کودک زودتر از وقت مناسب، نسبت به آن آگاه شود و آن گاه جبران آن بسیار سخت است (Baron, 2004). اسلام به این مسئله نیز توجه کرده است و تأکید می کند که کودکان هم میل جنسی دارند، اما باید به تحریک آنها نپرداخت. با توجه به عواقب ناگوار جنسی در کودکان و بلوغ زودرس آنها، والدین باید با آگاهی کامل از شیوه های پیشگیری از انحراف کودکان از بروز آن جلوگیری کنند. این شیوه ها عبارت اند از:

جلوگیری از انجام عمل جنسی در برابر فرزندان

والدین باید از انجام دادن عمل زناشویی در جایی که کودکان نیز حضور دارند و می توانند آن را درک کنند جلوگیری کنند تا از تحریکات جنسی خودداری شود. این خود داری باید از دوران نوزادی تا سنین نوجوانی و بعد از آن انجام شود. پیامبر می فرماید: «قسم به آن که جانم در دست اوست. اگر مردی با همسرش هم آغوش شود و در خانه، کودکی بیدار باشد و آنها را ببیند و صدا و نفس آنها را بشنود، هیچ گاه رستگار نمی شود. اگر پسر باشد یا دختر زناکار می شود. امام صادق نیز فرمود: «در برابر دیدگان کودکان، با زنان خود نزدیکی نکنید که این کار موجب زنا کاری می شود. همان گونه که گفته شد، یکی از عوامل انحراف جنسی کودکان، مشاهده ی والدین در حال عمل زناشویی است. دلیل این امر، آن است که کودک با دیدن این رفتارها، تحریک شده و سپس می خواهد، با دوستش همین عمل را انجام دهد و زمینه ی انحراف آن به وجود می آید (Reis 1989).

اجازه گرفتن فرزندان برای ورود به اتاق والدین

از آن جا که کودکان ذهن پرشش گر و کنجکاوی دارند نباید هیچ گونه زمینه ی انحراف را در آنها به وجود آورد. حتی لباس خواب و یا وضعیت خاص والدین در رختخواب می تواند ذهن کودک را به خود مشغول کند و زمینه ساز انحراف جنسی در کودکان شود. به همین دلیل اسلام به این مسئله توجه کرده است و خداوند در قرآن می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید، باید بردگان و کودکانتان که به حد بلوغ نرسیده اند، در سه وقت از شما اجازه بگیرند: قبل از نماز صبح، در نیم روز، هنگامی که لباس های خود را بیرون می آورید و بعد از نماز عشاء: این سه هنگام، زمان خلوت کردن برای شماست. پس از آن، نه بر شما اشکالی وارد است، نه بر آنها که بر شما وارد شوند و آمد و شد کنند. هنگامی که کودکان شما بالغ شدند، باید

همانند قبل، اجازه بگیرند (Roscoe, 1990) خداوند، این گونه آیات خود را برای شما آشکار بیان می‌کند و خداوند، دانا و حکیم است» (۴۰) (البته بیان این سه وقت، به این معنا نیست که ورود این اوقات حرام است و اوقات دیگر جایز است. بلکه منظور این است که در ساعاتی که والدین، به استراحت مشغولند و ممکن است لباس‌های خود را بیرون آورده باشند یا لباس نازکی به تن دارند و ممکن است با یکدیگر خلوت کرده باشند، از لحاظ تربیتی نباید کودکان آنها را در این شرایط ببینند. امام صادق (ع) در جواب مردی که پرسید: آیا مرد برای ورود بر پدرش باید اجازه بگیرد، جواب دادند: «بله، من هم برای ورود بر پدرم اجازه می‌گرفتم، درحالی که مادرم فوت کرده بود و پدرم همسری اختیار کرده بود و من نوجوان بودم، شاید آنها در خلوتشان رفتاری داشته باشند که دوست ندارند آنها را در آن حین، غافلگیر کنم و آنها هرگز این رفتار مرا دوست ندارند. راه درست، اجازه گرفتن. روان شناس معروف فروید درباره‌ی تأثیر مخرب دیدن عمل زناشویی توسط کودکان می‌نویسد: «مشاهده‌ی روابط جنسی بزرگسالان در سنین پایین توسط کودکان (که این اتفاق، به دلیل اعتقاد والدین بر این باور که کودکان، از عمل جنسی هیچ گونه درکی ندارند، به وجود می‌آید) (Pinkerton 1992). آنها را به این نتیجه می‌رساند که عمل جنسی نوعی سوء رفتار یا تجاوز است؛ کودک این عمل را نوعی رفتار سادیستی تعبیر می‌کند. مطالعات روان کاور، ثابت کرده است که به وجود آمدن چنین نگرشی در کودکان، باعث به وجود آمدن رفتارهای سادیستی در بزرگسالی می‌شود (خمسه، ۱۳۸۵).

پرهیز از برهنه شدن در برابر کودکان یا برهنه کردن آنها

برهنه شدن در حضور کودکان، از دو جهت می‌تواند اثرات نامطلوبی بر آنها داشته باشد: از یک سو، باعث از بین رفتن حیای آنها می‌شود و از دیگر سو، تمایلات جنسی آنها را تحریک می‌کند. برهنه کردن کودکان و نگاه به عورت آنها نیز همین اثر را در مورد فرزندان دارد. امام صادق (ع) می‌فرماید: «بدترین جای خانه حمام است؛ چرا که باعث پرده دری و آشکار شدن عورت است؛ و از طرف دیگر، حمام جای خوبی است؛ چرا که آتش جهنم را به یاد انسان می‌آورد و ادب حکم می‌کند که مرد، پسرش را با خود به حمام نبرد تا چشم فرزندش به عورت پدر نیفتد (خمسه، ۱۳۸۵).

جدا سازی بستر کودکان

با توجه به دستوری که در سوره‌ی نور، درباره‌ی لزوم اجازه گرفتن فرزندان در هنگام ورود به اتاق والدین آمده است، به طریق اولی خوابیدن کودکان، در بستر والدین جایز نمی‌باشد. از این رو، والدین باید به این امر، توجه داشته باشند که کودکان را از سنینی که می‌توانند برای ورود به اتاق اجازه بگیرند، (تقریباً از سن سه سالگی) از خوابیدن در بستر خود منع کنند و در بستری جداگانه بخوابانند. بستر کودکان دختر و پسر باید در سنین خاصی، از یکدیگر جدا شود روایاتی وجود دارد که سن جدا سازی را، شش، هفت و ده سالگی می‌داند (خمسه، ۱۳۸۵).

پاسخ دادن به پرسش‌های جنسی کودکان

مسائل جنسی از زمان خردسالی و حتی از ابتدای تولد با انسان همزاد است بنابراین کودکان همواره سؤالاتی درباره‌ی این مسائل در ذهن دارند. مسائلی مانند: مشاهده‌ی نوزادان و جلب توجه به آنها، توجه به مادران پس از زایمان، دیدن دوران

بارداری مادران، همواره کودکان را به کنجکاو و می‌دارد. سؤالاتی ذهن کودکان را مشغول می‌کند که به مسائل جنسی مربوط می‌شود ولی کودکان از این مسائل ناآگاه هستند. سؤالاتی از این قبیل، بچه از کجا آمده است؟ چطور خداوند، این نوزاد را به ما داد؟ چگونه بچه از شکم مادر بیرون می‌آید؟ ممکن است برخی از پدران و مادران این سؤالات را مناسب نبینند و به گونه ای پاسخ آنان را ندهند و با تعابیری چون: این پرسش‌ها به تو نیامده! بزرگ می‌شوی، خودت می‌فهمی، بعداً برایت می‌گویم، بتوانند فعلاً کودکان را ساکت کنند، اما کودکان خواهند فهمید که این سخنان، نمی‌تواند آنها را قانع کند. به نظر می‌رسد که باید به سؤالات کودکان در سطح فهم آنان، پاسخ‌های قانع کننده و صحیح داد. چون اگر کودکان با پاسخ صحیح رو به رو نشوند ممکن است از طریق دوستان ناسالم و منابع ناصحیح به پاسخ سؤالات خود برسند که البته انحرافات جنسی نیز به همراه خواهد داشت. ویلیام آلفسون، معتقد است، اگر والدین، کودکان خود را تا حد امکان، از مسائل جنسی آگاه کنند، کودکان، از این آگاهی قانع می‌شوند و برای کسب اطلاعات جنسی، تلاش و کوشش زیاد از خود نشان نمی‌دهند و زندگی‌شان در گرو گزینه جنسی به انحراف کشیده نمی‌شود (Franken 2002). کودکان در سنین پایین، می‌خواهند بدانند که کودک چگونه به دنیا می‌آید و بدن آنها چه ویژگی‌هایی دارد. اگر والدین با پاسخ‌های منطقی و حساب شده بتوانند سؤالات کودکان را پاسخ دهند، کودکان در هنگام بلوغ، خواهند فهمید که والدین چقدر حساب شده با آنها برخورد کردند والدین نیز شرم‌منده نخواهد شد. نکات قابل توجهی که در پاسخ گوئی باید مد نظر گرفت عبارت اند از: الف. باید توجه داشت که در پاسخ گوئی به پرسش‌های جنسی کودکان، شفافیت، تا حدی باشد که ابهام‌های ذهنی آنها را برطرف کند.

ب. نباید با پاسخ‌های غیرمنطقی، میل جنسی کودکان را تحریک کرد

ج. هر کدام از والدین بتوانند بهتر پاسخگویی سؤالات جنسی کودکان باشد، باید او جواب گوی فرزندان باشد.

د. نباید با پاسخ‌های بی‌شرمانه، حیا را در کودکان از بین برد.

ه. نباید کودکان را با پاسخ‌های نفرت انگیز از خود دور کرد. برخی از والدین به دلیل شرم و حیا یا فرهنگ خاص خود، از پاسخ دادن طفره می‌روند یا عصبانی می‌شوند. این رفتارها، کودک را کنجکاوتر می‌کند. زیرا او از چیزی منع شده است. باید با پاسخ‌های منطقی کودکان را از مسائل جنسی آگاه کرد. (Santrock, 1997).

و. ..جواب‌ها باید به اندازه‌ی عقل و درک کودکان باشد و کودکان را در حد خودشان قانع کند و از توضیحات اضافی باید خودداری کرد. زیرا اگر کودک را نتوان قانع کرد، این سؤال در گوشه ای از ذهنشان باقی خواهد ماند و در وقت دیگری از افراد نامطمئن خواهد پرسید. ذکر این نکته قابل توجه است که پاسخ دادن به سؤالات جنسی کودکان و تعلیم صحیح آنان در این زمینه نباید باعث شود که بزرگسالان، هرگونه سخن نسنجیده ای را در حضور کودکان مطرح کنند. والدین نباید حس کنجکاو کودکان را برانگیزند و ذهن کودکان را مشوش کنند. اما اگر سؤالاتی از آنها پرسیده شود باید حتماً جوابی منطقی به کودکان داد تا به انحراف کشیده نشوند (Jaffe, 1998).

هدف اساسی از انجام پژوهش حاضر، ارزیابی خانواده‌ها در تربیت جنسی کودکان پیش دبستانی شهر شیراز در سه حیطة؛ رشد آگاهی‌های جنسی، اخلاق جنسی و آینده جنسی با استفاده از الگوی کرکلر (۲۰۰۰) بوده است. بر این اساس سه سوال اصلی پژوهش به شرح زیر طراحی و مورد بررسی واقع شده است:

- ۱) به چه میزان خانواده‌های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آگاهی‌های جنسی توجه دارند؟
- ۲) به چه میزان خانواده‌های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة اخلاق جنسی توجه دارند؟
- ۳) به چه میزان خانواده‌های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آینده جنسی توجه دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع، سوال ها ، ابزار و سبک گرد آوری داده ها با روش توصیفی از نوع پیمایشی انجام شده است . جامعه آماری پژوهش کلیه خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز میباشد ، و با استفاده از جدول مورگان تعداد ۴۳۰ به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند که نهایتا پس از بررسی نهایتا پس از بررسی پرسش نامه های تکمیلی، پرسش نامه ۴۱۰ خانواده مورد بررسی واقع شده است . به منظور نمونه گیری از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای و طبقه ای تصادفی استفاده شده است . ابزار اندازه گیری داد ها پرسش نامه ۴۸ سوالی محقق ساخته با طیف پنج گزینه ای و لیکرت (خیلی زیاد ، زیاد ، تا حدی، کم ، خیلی کم) بوده است . روایی از نظر متخصصان استفاده گردید و مورد تایید قرار گرفت و با پایایی با ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۷ بوده که مبین سطح پایایی مطلوب آن است. جهت تجزیه تحلیل آماری داده ها ، پس از توزیع نرمال بودن داده ها ، از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است.

یافته های پژوهش

جدول ۱ آزمون تی تک نمونه ای ارزیابی میزان توجه خانواده های شهر شیراز به حیطة آگاهی جنسی با سطح متوسط (m:3)

منبع	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	T	مقدار بحرانی
آگاهی جنسی	۱/۸	۱/۱۲	۷/۴۱	-۱۸/۰۶	۱/۶۴

سوال اول پژوهش : به چه میزان خانواده های کودکان پیش دبستانی در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آگاهی های جنسی توجه دارند؟

با توجه به جدول ۱ نشان می دهد میانگین بدست آمده عدد ۱/۸ با انحراف معیار عدد ۱/۱۲ بوده است ،همچنین تی بدست آمده از تی مقدار بحرانی جدول کوچک تر بوده، بنابراین میتوان اذعان داشت، میانگین میزان توجه خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز به حیطة آگاهی جنسی طی تربیت جنسی فرزندان خود پایین از حد متوسط (۳) به لحاظ آماری معنادار نبوده است.

جدول ۲ آزمون تی تک نمونه ای ارزیابی میزان توجه خانواده های شهر شیراز به حیطة اخلاق جنسی با سطح متوسط (m:3)

منبع	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	T	مقدار بحرانی
اخلاق جنسی	۲/۵	۱/۱۷	۶/۳۹	-۱۳/۱۶	۱/۶۴

سوال دوم پژوهش : به چه میزان خانواده های کودکان پیش دبستانی در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة اخلاق جنسی توجه دارند؟

با توجه به جدول ۲ نشان می دهد میانگین بدست آمده عدد ۲/۵ با انحراف معیار عدد ۱/۱۷ بوده است ،همچنین تی بدست آمده از تی مقدار بحرانی جدول کوچک تر بوده، بنابراین میتوان اذعان داشت، میانگین میزان توجه خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز به حیطة اخلاق جنسی طی تربیت جنسی فرزندان خود پایین از حد متوسط (۳) به لحاظ آماری معنادار نبوده است.

جدول ۳ تی تک نمونه ای ارزیابی میزان توجه خانواده های شهر شیراز به حیطة آینده جنسی با سطح متوسط (m:3)

منبع	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	T	مقدار بحرانی
آینده جنسی	۲/۳	۱/۱۵	۶/۸۲	-۴/۷۸	۱/۶۴

سوال سوم پژوهش : به چه میزان خانواده های کودکان پیش دبستانی در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آینده جنسی توجه دارند؟

با توجه به جدول ۳ نشان می دهد میانگین بدست آمده عدد ۲/۳ با انحراف معیار عدد ۱/۱۵ بوده است ،همچنین تی بدست آمده از تی مقدار بحرانی جدول کوچک تر بوده، بنابراین میتوان اذعان داشت، میانگین میزان توجه خانواده های کودکان پیش دبستانی شهر شیراز به حیطة آینده جنسی طی تربیت جنسی فرزندان خود پایین از حد متوسط (۳) به لحاظ آماری معنادار نبوده است.

بحث و نتیجه گیری

۱-میزان توجه خانواده های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آگاهی های جنسی پایین تر از گزینه متوسط بوده است.در واقع باید به برنامه ریزی برای رشد آگاهی های جنسی فرزندان ، ارتباط صمیمی با فرزندان برای رشد آگاهی های جنسی آنها ، برنامه ریزی دقیق زمانی و محتوایی برای رشد آگاهی های مذکور ، رشد آگاهی های مرتبط با بیماری های جنسی و اطلاع رسانی در خصوص چگونگی تکامل ارگانیزم های جنسیتی، و علایم آن ، اندام جنسی و نحوه رعایت بهداشت آن و همچنین، آگاه سازی تدریجی و مداوم فرزندان بدون سرزنش، آگاهی فرزندان پیش از ابتلا به مخاطرات، رشد آگاهی های فرزندان در خصوص صفات و رفتارهای جنسی بهنجار، ابعاد روانی، جسمی و دینی رفتار های جنسی و سایرزمینه های مخالف توجه نداشته اند.

۲-میزان توجه خانواده های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة اخلاق جنسی پایین تر از گزینه متوسط بوده است.در واقع آنچهان باید به مقوله هایی چون ؛ ایجاد معیار های اخلاقی درخصوص پرهیز از روابط پنهانی با جنس مخالف ، تاثیرات سو تمایلات جنسی کنترل نشده زندگی فردی و اجتماعی، پرهیز و ایجاد معیار های امتناع درونی از

برقراری روابط دوستانه غیر مقید به اصول اخلاقی، کمک به کودک در مراعات حدود شرعی در خصوص جنس مخالف، توسعه خودکنترلی غریزه جنسی، آشنا سازی کودک با چگونگی تامین، شرایط و ملزومات سنی و رفتارهای جنسی و زمینه های از این قبیل توجه نداشته اند.

۳- میزان توجه خانواده های شهر شیراز در تربیت جنسی فرزندان خود به حیطة آینده جنسی پایین تر از گزینه متوسط بوده است. در واقع چنان که باید به آماده سازی فرزندان برای زندگی با تفاهم و احترام گذاردن نسبت به جنس مخالف ارزش داده و پذیرش جنس مخالف، شناخت احساسات جنس مخالف، یادگیری سبک عشق ورزی، یادگیری برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی با جنس مخالف و مواردی از این دست توجه مبسوطی نداشته اند.

ارائه راهکارها و پیشنهادات

اما راههای دیگری نیز برای تربیت کودک وجود دارد که به طور غیرمستقیم در تربیت کودک مؤثر است، در این جا به برخی موارد اشاره می کنیم:

آموزش اعمال دینی

اعمال دینی با فطرت انسان هماهنگی کامل دارد. آموزش مسائل دینی که آکنده است از فضائل اخلاقی، پاکی و صداقت، یاد کردن خداوند به مهربانی و بخشش، می تواند کودکان را به مسیر صحیح زندگی، هدایت کند و از عمل به رفتارهای ناصحیح جنسی دور سازد. پیامبر اکرم والدین را توصیه می فرمود که از شش سالگی فرزندان خود را با اعمال دینی آشنا سازد و به نماز خواندن تشویق کنند.

آموزش دعا به کودک

دعا کردن کودکان همواره آنها را از شر شیاطین و وسوسه های آنها در امان نگه می دارد و باعث می شود که از لحاظ روانی توانمندی های مناسبی کسب کنند تا از انواع انحرافات (از جمله انحراف جنسی) در امان بمانند.

پرورش فضایل اخلاقی

آموزش فضایل اخلاقی در کودکان باعث رشد شخصیت آنها و پرورش روح و روان کودکان می شود. با آموزش فضایل اخلاقی می توان در برابر رذایل اخلاقی، به خوبی مقاومت کرد و آنها را نابود ساخت. در این مبحث به برخی از فضایل اخلاقی اشاره می شود.

الگو دهی عملی والدین

والدین، معلمان فرزندان در تعلیم آموزه های اخلاقی هستند. کودکان همواره سعی می کنند که خود را به پدر و مادر شبیه کنند و به آنها نزدیک تر شوند. والدینی که از حیا برخوردارند و این خصیصه را در وجود خود پرورش می دهند، زمینه ی رشد این صفت را در فرزندان خود نیز به وجود می آورند. والدین نباید اعمالی انجام دهند که حیا را در کودکان از بین ببرد. اعمالی چون، ظاهر شدن در حضور کودکان با لباس هایی نازک یا نیمه عریان، شوخی ها و خنده های زننده در برابر نامحرمان.

Archive of SID

منابع

- صابری لاله. بررسی نیازهای مادران به آموزش بهداشت خانواده در مراجعه کنندگان به مراکز بهداشتی. [چکیده طرحهای پژوهشی].، مازندران: دانشگاه علوم پزشکی؛ ۱۳۷۸.
- رحمانی شهناز. بررسی نیازهای مادران به آموزش بهداشت خانواده در مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی. [چکیده طرحهای پژوهشی].، مازندران: دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۸۷.
- بربریان اکبر. جمعیت و تنظیم خانواده . تهران: نوردانش، ۱۳۸۴.
- زنجانی حبیب الله و همکارانش. جمعیت و توسعه و بهداشت باروری. تهران:سنجری، ۱۳۷۹.
- حسن زاده ، رمضان. روشهای تحقیق در علوم رفتاری ، راهنمای عملی تحقیق . تهران: ساوالان، ۱۳۸۳.
- خمسه اکرم. بررسی نقش جنسیت و رفتار جنسی در خانواده: آسیب شناسی رفتار جنسی در دو گروه از دانشجویان متأهل. دومین کنگره آسیب شناسی خانواده در ایران. تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۵.
- Bhuiya, A., Hanifi , S.M. , Hossein , M., and Aziz, A. Effects of an AIDS awareness campaign on knowledge about AIDS in a remote rural area of Bangladesh International Quarterly of Community Health Education.2000; 19:15-63.
- Kyalem I.L., Sundet , J.M. , Rivo , K.L., Elevtsen , D.E., and Bakketeig.L.V. The effect of education on adolescent s use of condoms: applying the soloman four – design . Health Education Quarterly.1996; 23(1): 34-47.
- Millan .T, Valenzuela S, Vargas , N.A. Reproductive health in adolescent students: knowledge attitudes and behavior in both sexes, in a community of Santiago. Revista Medica de Chile.1995; 123(3): 368-75.
- Russell – Brown , P , Rice Jc , Hector O , et al. The effect of sex education an adolescents in ST . Kitts – Nevis . Boletin de la oficina Sanitavia Pan Americana.1992; 112(5): 413-24.
- Cooney, I. Coping with sexual abuse . New york : Rosen Publishing Group.1991; 171.
- Gibson, R.L., and Mitchell n, M.H. Introduction to Counseling and Guidance . by Prentice Hall International Inc. 1999; 170-171.
- Bee, H. Lifespan Development . by Addison – Wesley Educational Publishers Inc,1998; 50-450.
- Vander Zanden, T.W. Human Development . by Mc Graw – Hill. 1997; 7–476.
- Baron, R.A,and Byrne , D. Social Psychology .by Allyn and Bacon. 2004; 546-56.
- Reis , J. , and Herz , E.J. An examination of young adolescent 's knowledge of and attitude toward sexuality according to perceived contraceptive responsibility. Journal of Applied Social Psychology.1989; 19 , 231-250.
- Roscoe, B. , and krugger , T.I. AIDS . late adolescent 's knowledge and its influence on sexual behavior . Adolescence.1990; 25: 39-48.
- Pinkerton , S.D. , and Abramson , P.R. Is risky sex rational? Journal of sex Research.1992; 29: 561-568.
- Berryman , J.C. , Symthe , P.K., Taylor , A., Lamont , A., and Joiner R. Developmental psychology and You . by BPS Blackwell. 2002: 9-257.
- Franken , R,E. Human Motivation .Wadsworth and Thomson Learning. 2002; 8-296.
- Jaffe, M.L. Adolescence . by John Willy & Sons , Inc. 1998; 331-468.
- Santrock , J.W. Life – Span Development . by Mc Graw – Hill . 1997: 61 –536.
- Schickedanz , J.A , Schickedanz , D.I. , Foryvth, P.D and Forsyth , G.A. Understanding Childern And Adolescents . by Allyn and Bacon. 2001: 50- 564.
- <http://www.islamawareness.net/sex/ducation.htm/>
- <http://www.siecus.org/pubs/fact/factoot.htm/>
- [http://www.fhi.org/en/Rh/Pubs/Network/V17-3/nt1734.htm.](http://www.fhi.org/en/Rh/Pubs/Network/V17-3/nt1734.htm)